

मोहीम अंतार्तिक

डॉ. विश्वास नाईक आपल्या सहकाऱ्यांसोबत अंतार्तिका (खरे तर अंटार्किट्का. पण त्यांच्यातील काही मंडळी या मोहिमेला गमतीने झऱ्यांतार्तिकाफ म्हणत.) मोहिमेवर जाणार होते. त्यांच्या सोबत निमिशा देसाई, डेल्मन डिकॉस्ता, ज्युली ऊर्फ ज्युलिया फर्नाडिस, विघ्नेश थळी आदी सीनिअर व ज्युनिअर वैज्ञानिक मंडळीही होती. त्याशिवाय शेजारच्या राज्याचे डॉ. देशपांडे व डॉ. मूर्ती हेही होते. अंतार्तिका मोहीम म्हणजे खूप जोखमीचे काम. पण ही तरुण व तरुणतुर्क दोन्ही मंडळीही सोबत होतीच. या मोहिमेचे खास वैशिष्ट्य म्हणजे यावेळी तरुण तुर्क मंडळी मोर्ढ्या संख्येने होती. या मोहिमेत यावेळी जोखीमही खूप होती. हवामान खात्याने वर्तविलेल्या अंदाजानुसार काही अडथळे येऊ शकणार होते. परंतु हवामान खात्याचे अंदाज थोडेच खरे होतात, या आडाख्यानेच ही मंडळी समुद्रात उतरली होती. निमिशा, डेल्मन अधिकच उत्साहित होते. त्यांना कुतूहल व जिज्ञासेबोर नवीन काही करण्याची उमेद होती. यापूर्वी जाऊन आलेल्यांपैकी डॉ. विश्वास हे प्रमुख होतेच यावेळीही त्यांच्याकडे या मोहिमेचे नेतृत्व होते. त्यांनी आपल्या गाठीचे अनुभव या नवीन मंडळीना जहाजाच्या डेकवर बसताच सांगायला सुरवात केली.

त्यावेळचा अनुभव इतका थरारक होता, निमिशा की काही विचारू नको. आता डेल्मन व ज्युलियानेही आपले कान टवकराले व त्यांचा अनुभव शेअर करण्याची संधी साधली. गेल्या आठ वर्षांपूर्वी आपण प्रथम या मोहिमेवर गेलो तेव्हा आपलीही अशीच अवस्था झाली होती. पण तुमच्यासारखे धैर्य दाखविणारे आम्हीही त्यावेळी दोघेच होतो. दुसरे कोण होते बरोबर तुमच्या बँचचे? विघ्नेशने अधीर होत विचारले. त्या आता डीन आहेत, विज्ञान केंद्राच्या डॉ. विश्वास म्हणाले. म्हणजे ओळखा बरं कोण असतील, त्यांनी या नव्या दमाच्या शास्त्रज्ञानांच प्रतिप्रश्न केला. डॉ. सिथिया डिसिल्वा तर. ज्युलियाने पटकन सांगितले. ज्युलिया तू खूप हुशार आहेस बरं, प्रशस्तिपत्र देत डॉ. विश्वासनी कॉर्मेंट केली.

पण सर आपण अजून तो थरारक अनुभव सांगितलाच नाही, डेल्मन आणि विघ्नेश एकदमच म्हणाले. तसा अनुभव परत येऊ नये रे! डॉक्टर विश्वासनी त्यांची उत्सुकता आणखीनच ताणली. म्हणजे नेमक काय झालं? सांगा ना सर, ज्युलियाने आता आग्रहच धरला. मग डॉक्टरांनी त्यांची उत्सुकता अधिक न ताणता सांगायला सुरवात केली. तुमच्यापैकी किती जणांनी ती सिंदबादची सफर वाचली आहे? सगळे म्हणाले आम्ही सर्वांनीच. झऱ्हमग त्यात सिंदबादचे एक जहाज एका बेटावर थांबते. तेथे लोक स्वयंपाक करू लागतात. पण ते प्रचंज कासव असते. त्या उष्णतेने ते चवताळते व त्यांच्यावर हळ्ळा करते, ती गोष्ट,फकडॉक्टरांचे बोलणे पूर्ण होण्याच्या आधीच ज्युलिया उद्गारली, झऱ्हत्या गोष्टीचा येथे काय संबंध.फकऱ्हसंबंध आहे म्हणून तर सांगतो,झऱ्ह डॉक्टर पुढे सांगू लागले. झऱ्हहे बघा, त्यावेळी एकदा आमचे जहाज अचानक थांबले. आम्हाला वाटले बेटच आले म्हणून. सगळे मग खाली उतरले. आमच्यापैकी काहींना भूक लागली होती. त्यांनी त्या बेटावर स्वयंपाकाला सुरवात केली.फकत्यांचे बोलणे मध्येच तोडत विघ्नेश म्हणाला, झऱ्ह गॅसच्या उष्णतेने हे कासवही जागृत झाले की काय? मफऱ्हत्तु मध्ये टोकू नको रे, तुला काय माहीत, डॉक्टरांनाच सांगू दे, उगाच डिस्टर्ब करू नकोस,फक त्याला दटावत डेल्मन म्हणाला. डॉक्टरांनी दोघांनाही खुणेने दटावत सांगायला पुढे सुरवात केली. झऱ्हते कासवबिसव नव्हते काही, तो एक हिमनग होता. प्रचंड हिमनग. समुद्रात सर्वत्र असे हिमनग असतात. नग म्हणजे अगदी पर्वतच असतो. समुद्रात मध्यभागी असल्याने त्याची टोके वर आलेली नसतात. त्यामुळे कधी कधी ती दिसतच नाहीत. जहाजाच्या उंचीपेक्षाही मोठे असून ते समुद्राच्या पाण्यात आतल्या आतच तरंगतात. एखादवेळी ते इतके घातक ठरतात की विचारू नका.फक झऱ्हतुमचे जहाजही त्यावरच विसावले होते की काय?फकत्यांची तंद्री भंग करीत ज्युलियाने विचारले. झऱ्हतेच तर सांगतोय ना, आमच्यातील काही जणांनी गॅसच्या भट्ट्या पेटविल्या. अर्धा तास सगळे सुरळित होते. परंतु अर्ध्या तासानंतर आमचे जहाज डळमळू लागले. आम्ही उभे असलेले बेटही डोलू लागले. आम्हाला वाटले भूकपं झाला की काय?फकऱ्हमग काय झाले, जहाज व्यवस्थित होते ना,फकविघ्नेशने शंका विचारलीच. मफऱ्हनून तर डॉक्टर आज आपल्या बरोबर आहेत ना, तुला एवढेही कळत नाही कारे विघ्नेश,फकज्युलिया डॉक्टरांचा पक्ष घेत त्यांची शाबासकी मिळविण्यासाठीच म्हणाली. डॉक्टर खूश होऊन पुढे सांगू लागले. झऱ्हतो अनुभव इतका विचित्र व भयानक होता, की नुसत्या आठवणीनेही आज अंगावर काटे उभे राहतात. आम्हीही डुलतच होतो. काय करावे ते सुचत नव्हते. तेवढ्यात सिंथियाने प्रसंगावधान दाखवून आम्हाला सगळ्यांना जहाजावर पिटाळले. गॅसचे दोन किट तेथेच उरले. जान सलामत तो किट पचास, असे सांगत तिने अक्षरश: आम्हाला सगळ्यांना जहाजावर ढकलूनच दिले. आम्ही जहाजावर पोचलो. पण तेवढ्यात तो हिमनग इतक्या जोरात उचंबळला की, शेवटी उरलेली सिंथिया अचानक समुद्रात फेकली गेली. सगळे अंचंब्यात पडून फक्त पाहू लागले काय करावे कोणालाच सुचेना, अखेर मीच धाडस दाखवलं म्हणा किंवा मला सुचलं म्हणा, मी ताबडतोब लाईफगार्ड रस्सी व छोटी बोट समुद्रात फेकली व सिंथियाला रस्सी पकडायला सांगितले. जोराच्या वाच्यामुळे आमचे बोलणे कुणालाच ऐकू येत नव्हते. परंतु मी लगाचे वॉकीटॉकी अॉन केला. सिंथियालाही तसेच करण्यास खुणावले. त्याबरोबर तिने तो अॉन केला. मी जोरात ओरडून न सांगता तिला धीर देत सांगितले रस्सी पकड व छोट्या बोटीत ताबडतब बस मी बोट खेचून घेतो.

घाबरू नकोस, मफतिनेही मग प्रसंग ओळखून चटकन, रस्सी पकडली व ती त्या छोट्या बोटीत बसली. मी बोट अस्सी जोरात खेचली की विचारू नका. ती पाच सहा मिनिटेच इतकी थिल देऊन गेली की काही विचारू नका. ताबडतोब बोट खेचली, आणि कसानाला आमचे जहाज सुरु करण्यास सांगितले. कसानही पक्का होता. ताबडतोब जहाज सुरु करून त्याने मला खुणावले. मी सिंधिला असलेली बोट आमच्या जहाजाजवळ खेचली व त्यातून सिंधियाला जवळजवळ जहाजात ओढलेच. तिला थोडे खरचटले. आमचे जहाज तेथून आता वेगात निघाले. आम्ही तेथून दूर जाऊ पाहात होतो. त्या हिमनगशेजारी आणखी काही हिमनग होते. ते वितळण्याची भीती होती. त्यामुळे तेथे थांबण्यात फार मोठा धोका होता. कारण समुद्रात विचित्र हालचाली होत होत्या. आम्ही त्यावेळी नवखेच होते. पण आमचे देशमुख सर म्हणजे विश्वनायक देशमुख फार हुषार. त्यांनी या संकटाच्या वेळी आमच्या मनात धैर्याचा दीप तेवत ठेवला. त्यांच्या सांगण्याने आम्ही निर्धास्त झाले होतो. आमचे जहाज आता विमानाच्या वेगाने पळत होते. वारा वेगात वाहत होता. जहाज हिंदकाळत होते. जहाजावर आम्ही सर्वजण एका भीतीने ग्रासून गोटून जाण्याच्या स्थितीत होतो. पण देशमुख सरांनी जी हिमत दिली त्या हिमतीवरच आम्ही खरे तर किनाऱ्याला लागलो. समुद्राचे ते तांडव पाहताना पोटात खड्डा पडत असे. आज मी तुम्हाला एवढ्या बिनधास्तपणे सांगतो आहे, पण खरे सांगायचे तर आमच्या सर्वाच्या मनातही त्यावेळी तुमच्यासारखेचे भीतीचेही वादळ उटले होते.फक

झङ्घसर, घाबरवू नका ना, तुमच्या अनुभवामुळे भीती वाटू लागली आहे, तुम्ही आमचे धैर्य वाढविता आहात की भीतीचे सावट आमच्यावर घालता आहांत, फकविघ्नेशने नेहमीच्या स्टाईलने मध्येच विचारले. झङ्घारे असे घाबरू नका, असे भीतीचे प्रसंग ऐकले तरच तुमचे धैर्य वाढणार, फकसरांनी आवेशातच सांगितले. मग मात्र आम्हाला गप्प बसावेच लागले.

त्यावेळी आमच्या चमूने एक यंत्र शोधून काढले होते. त्याद्वारे आम्ही त्या हिमनगाला एका मर्यादिपर्यंत थोपवून धरू शकत होतो.फक सरांनी स्पष्ट करताचा झङ्घयत्र कसलं यत्र? मफ असा प्रश्नार्थक भाव सर्वाच्या चेहऱ्यावर दिसू लागला. त्यांना फार काळ त्या मुद्रेत न ठेवता सरांनी पुढे सांगायला सुरवात केली. झङ्घत्या काळी ते यंत्र आम्ही शोधले त्यावेळी आम्हालाही सर्वांनी वेड्यातच काढले होते. पण त्या यंत्राने काही काळ तरी आम्हाला बचावले होते हे मात्र तितकेच खरे हं. त्यावेळी आम्ही चपळाई करून ते यंत्र वापरले आणि तो हिमनग थोपवून ठेवला.त्याला दूर सारले आम्ही कित्येक मीटरपर्यंत तेवढ्या वेळात आमचे जहाज कितीतरी किलोमीटर अंतर बिनधास्त पार करू शकले. मफ शंकेखोर विघ्नेशला राहवले नाही. त्याने विचारलेच, झङ्घ सर, तुम्हीच सांगितले की हिमनगाला तुम्ही केवळ काही मीटर दूर लोटले व तेवढ्या अवधीत तुमचे जहाज कितीतरी किलोमीटर दूर जाऊ शकले, कसे शक्य आहे ते! मफसरांनी त्याच्या शंकेचे निरसन केले, झङ्घआता तुम्हालाच शंका आली व विश्वासही बसला नाही ना? त्याचे काय आमच्या जहाजाचा वेग आम्ही कितीतरी पटीने वाढविला होता. ते यंत्र हिमनगाला पाचशे मीटर दूर ढकळू शकले. हिमनगाच्या वेगानुसार तो परत आमच्या जहाजाकडे येण्यास किमान अर्धा तास लागणार होता. तेवढ्या अवधीत आम्ही आमचे जहाज दूरवर नेले. सुरक्षित केले.फकसर्वांना ते ऐकून हायसे वाटले.

झङ्घसर समजा आता पुन्हा तसेच संकट आले तर? मफज्युलियाचा प्रश्न तयारच होता. झङ्घआता तेवढी भीती बाळगण्याचे कारण नाही. कारण जहाजातील यंत्रणेमुळे कुठे हिमनग आहे? कुठे बेट आहे?हे आधीच समजू शकते. त्यातूनही काही तसा धोका निर्माण झालाच तर हेडक्वार्टरहून आपल्या जहाजाचे रक्षण करण्याची व्यवस्था आहे, तेव्हा तुम्ही लोक मुळीच घाबरू नका,फकसरांनी एवढे आत्मविश्वासाने सांगताच सगळे निश्चित झाले. जहाज पुढे सरकत होते. दिवस - रात्र प्रवास सुरु होता. त्यामुळे एके दिवशी कसान कंटाळला त्याने सरांना विचारले, झङ्घजहाज कुठे तरी नांगरू या किनाऱ्यावर.फकमग जवळच्या किनाऱ्याची पाहणी सरांनी केली. कसानाला सांगितले, की येथे जहाज नांगरणे सोयीचे व सुरक्षित ठरेल. जहाज नांगरून ठेवण्यात आले. सर्वजण जहाजावरून खाली उतरले. जमिनीवर छे छे सर्वत्र बर्फच बर्फ होते. त्यामुळे बर्फावरच थांबावे लागणार होते. त्या बर्फमय जमिनीवर काही तास थांबण्याचे सरांनी ठरविले. कसानालाही पाच सहा तासच थांबायचे होते. कसान व त्याचे साथीदारही आता बर्फमय जमिनीवर विसावले. त्यांना त्या हवामानाची कल्पना व सवयही होती. या मोहिमेवर येण्यापूर्वी जवळ जवळ वर्षभर एका प्रयोगशाळेत निवड झालेल्या सर्वांनाच ठेवण्यात येत असे. त्या प्रयोगशाळेतील तापमान शून्याहून खाली असे. त्यामुळे येथील हवामानाशी जुळवून घेणे या सर्वांना सोयीचे जात असे. तिथे खाणे मात्र गरम करण्याची सोय करण्यात आली होती. कॅप्टन पद्धनाभ सर्वांना सांभाळीत. त्यांची काळजी एखाद्या केअरटेकरप्रमाणे घेत. त्यांचे सहकारीही या जहाजावरील सर्वांची जेवणाखाण्याची व्यवस्था खूप चोख सांभाळीत. जहाजात जेवणाची स्वतंत्र व्यवस्था करण्यात आली होती. प्रथम सर्वांना थंड जेवणाची सवय करावी लागली. परंतु मूळ तळ सोडताच सर्वजण कॅप्टन पद्धनाभच्या ताब्यात आले.

अजून सुमारे पाचशे किलोमीटरचा पला गाठायचा होता. त्यासाठी किमान तीन महिने तरी हवे होते. आजचा मुक्काम असा तो नव्हता. परंतु तेथे उतरताच तेथील वातावरणातील बदल ज्युलियाला जाणवला. तिची कुतूहलबुद्धी जागी झाली. तिने बर्फाचे काही गोळे काढले व ती ते निरचून पाहू लागली. त्यात तिला काही हालचाल दिसली. तेथील जीवसृष्टीचा अनुभव तिला मिळणार होता. बर्फातीही जीव? तिच्या चेहऱ्यावर कुतूहलाची रेषा उमटली. डॉ. विश्वास यांचे लक्ष तिच्याकडे घेते. ते तिला नकळत तिच्या पाठीमागे येऊन उभे राहिले. त्यांनीही निरीक्षणाला सुरवात केली. त्या बर्फाच्या गोळ्यातून एक जीव बाहेर वळवळताना दिसल्याबरोबर ती थोडीशी घाबरली. परंतु डॉ. विश्वास यांनी चटकन तिच्या पाठीमागे आला की काय? तिने मागे वळून पाहिले ते अगदी भीत भीतच. तिला तेथे तिचे सर म्हणजे डॉ. विश्वास दिसल्यावर तिचा जीव भांड्यात पडला. तिने काही विचारण्यापूर्वीच डॉ. विश्वास सांगू लागले, झङ्घहे बघ ज्युलिया, हे बर्फातील

जीवही आदीकालापासून अस्तित्वात आहेत. फक्त आपल्याला त्यांची माहिती नसते. कारण ते आपल्यापासून शेकडो मैल दूर असतात. त्यांचा परिचयच नसतो आपल्याला. फक्त अजून त्या धक्कयातून ती सावरलीच नव्हती. ती म्हणाली, झङ्घपण सर हे जीव आपल्याला कितपत घातक असतात. त्यांच्या जीवनशैलीची तर आपल्याला काहीच माहिती नाही. मग त्यांना जाणायचे कसे? फक्त्यावर सरांनी सल्ला दिला, झङ्घहे बघ ज्युलिया, हे बर्फाचे गोळे असेच सोबत घे, जहाजातील प्रयोगशाळेत त्यांचे पृथक्करण करून पाहू. घाईघाईने कोणताच निष्कर्ष काढण्यात काहीच अर्थ नाही. फक्त्यांचे हे म्हणणे तिला पटले. त्यांच्या म्हणण्यानुसार तिने बर्फाचे आणखी काही गोळे घेतले व प्रयोगशाळेत परीक्षानंवीत ठेवले. जहाज सुरु होउन मग त्या जिवांचे निरीक्षण करावे इतका धीर तिच्याजवळ नव्हता. तिने आणखी थोडा बर्फ उकरून काढला. तिच्या हाताला चटकाच बसला. बर्फात एवढी उष्णता? ती एकदम थक्कच झाली. हा आणखी कसला धोका, असे तिला क्षणभर वाटले. तिला सांगून सरदेखील तेथून निघून दुसऱ्या बाजूला गेल्याने तिला आणखीनच भीती वाटू लागली. तिच्या घशाला कोरड पडल्यासारखे वाटले. तिने मग सहज निमिशाला आवाज दिला. तशी जहाजावरील नुकतीच खाली उतरलेली निमिशा तेथे आली. तिने ज्युलियाला विचारले, झङ्घकाय झाले गं. एकदम दचकलीस ते. असं काय झालं? सांग तरी. फक्त्युलियाने काही न बोलता तिला सरळ त्या खङ्घज्यात हात घालण्यास सांगितला. तर तिच्याही हाताला चटका बसला. क्षणभर घाबरून ती चार पावळ मागं सरकली ती नेमकी विघ्नेशच्या अंगावर आदळली. ज्युलिया व निमिशाचा आरडाओरडा ऐकून तो धावतच तेथे आला होता. त्याने मग सरांना आवाज दिला. डॉ. विश्वास तेथे पोचले. झङ्घकाय गं ज्युलिया आणि आता तुझ्या जोडीला निमिशाही आली का? असे एकदम का ओरडता आहांत? काय झाले ते नेमके सांगा तरी, फक्त्यांच्या आवाजाने आता ज्युलिया भानावर आली होती. तिने सरांना तो खड्हा, तेथील उष्णतेविषयी सांगितले. सर मग मोठ्याने हसले. ते म्हणाले. पृथ्वीच्या पोटातील ही उष्णता आहे. त्यात काय एवढे घाबरायचे. त्यांनी भूगर्भ व वातावरणाचा बराच अभ्यास केला होता. त्यांनी झटपट त्याविषयी सगळी माहिती दिली. उष्णता कशी वाढते. परंतु पृष्ठभागावरील थंड वातावरणामुळे दोन थरांच्या मध्ये ती कशी सुरक्षित राहते, याची माहिती दिली. तोवर जहाजावरून डेल्मनही इकडेच येण्याच्या तयारीत दिसला. मग त्याला येण्यापूर्वी काही उपकरणे आणण्यास सरांनी सांगितले. त्यांच्या सूचनेनुसार डेल्मन जहाजावर परतला. त्याने सरांनी सांगितलेली उपकरणे व लँपटांपही सोबत आणला. तसा तो हुशारच. लगेच नोंदीही घ्याव्या लागतील, याची त्याला कल्पना होतीच.

तेथे पोचताच डेल्मनने डॉ. विश्वास यांच्या सूचना भराभर अंमलात आणत नोंदी करण्यास सुरवात केली. ज्युलिया त्याची तत्परता पाहून थक्कच झाली. तेथील काही छायाचिने घेऊन व नोंदी सेव्ह करून सर्वजण जहाजावर परतले. आता पुढचा प्रवास सुरु. त्यांना मोहिम अंटार्किटक फर्ते करायची होती. जहाज सुरु झाले. आता आकाश निरभ्र होते. त्यांच्या प्रवासात सध्या तरी कोणतेच विघ्न नाही, असे वाटत होते. त्यामुळे सगळेच कसे बिन्धास्त होते. त्यांनी टाईमपाससाठी मग गाण्यांच्या भेंड्या सुरु केल्या. त्यांतही विविधता होतीच.

डॉ. विश्वास यांनी सर्वाना हाक मारली. निमिशा देसाई, डेल्मन डिकॉस्ता, ज्युली फर्नांडिस, विघ्नेश थळी हे जसे उत्सुकतने धावतच आले. तसेच डॉ. देशपांडे व डॉ. मूर्ती हेही डेकवर आले. डॉ. विश्वास यांनी हाक मारली म्हणजे नक्कीच काहीतरी खासच असणार असा सर्वाचा होरा होता. झङ्घडॉ. विश्वास काय झाले, काय विशेष? फक्त डॉ. देशपांडे व मूर्ती यांनी सवाल केला. तसेच प्रश्नचिन्ही सर्व ज्युनिअर संशोधकांच्या चेहन्यावरही होतेच. परंतु त्यांनी काही मतप्रदर्शन केले नाही. डॉ. विश्वास यांनी त्यांचे कुतूहल फारसे न ताणता पूर्वला बोट केले. समुद्रातून वरती येणारा सूर्य तेजाचा पसारा घेऊन क्षितिजावर अधिराज्य सुरु करण्याच्या तयारीत होता. पण त्यांना ते दाखवायचे नव्हते. तर अंटार्किटका जवळ आल्याचे. तेथील पेंगिनचे मनोहारी दर्शन होत असल्याचे सूचित करायचे होते. त्यांच्या हाताच्या दिशेने सर्वानी नजरा वळविल्या. आणि हे निर्गिर्दर्शन प्रथमच घेणारे ज्युनिअर तर अवाकच झाले. त्यांनी झवालऽऽवफ असा आश्चर्योद्गार काढला. सीनियरही त्याने सुखावले. झायाचसाठी केला होता अट्टहासफ म्हणत सर्वांच्या चेहन्यावर हास्य विलसले.

अखेर जहाज लागले अंटार्किटकाच्या किनाच्यावर लागले. तसे सर्वानी त्या रम्य अशा हिमनंदनवनात प्रवेशाची घाईच केली. झऱ्सांभाळून, फ डॉ. विश्वासनी नवोदितांना इशारा केला. झङ्घहे अंटार्किटका आहे. आपला हणजून किनारा नाहीये. इथल्या बर्फाच्या जमिनीचा अंदाजाच येत नाही. इथे घडोघडी सावधच असावे लागते. दोस्तांनो तुमची ही पहिलीच मोहीम आहे. तेव्हा जरा जपूनच, फक्त डॉ. विश्वास प्रेमळ स्वरात सांगत होते. नवोदितांनी जिवाचे कान करून ते ऐकले. मग एकेक करून सगळे खाली उतरले. त्यांच्या पावळांना त्या बर्फाचा स्पर्श सुखावत होते. मग डॉ. विश्वास यांच्या सूचनेनुसार तेथील आपल्या केंद्राकडे सर्वजण निघाले. नुकतेच बर्फ वितळू लागले होते. त्यामुळे केंद्राची इमारत नुकतीच कुठे नजरेस पडू लागली होती. डॉ. विश्वास म्हणाले, झङ्घदोस्तांनो, गेल्या दहा वर्षापासून ही दक्षिण गंगोत्री आपले काम करीत आहे. येथूनच आपण सर्व माहिती मिळवीत असतो, या केंद्राची उभारणी करताना किती त्रास झाला होता, ते तुम्हाला नाही कळणार? फक्त्यांच्या त्या सस्पेन्स स्वरात सांगण्याने नवोदितांना आता ती कहाणी ऐकायची होती. पण डॉक्टरांनी ती संक्षिप्तच सांगितली. मात्र तेथील संगणकावर त्यांनी त्यांना एक ध्वनिचित्रफीत लावून दिली. त्याद्वारे सर्वानाच त्या क्षणाचा अनुभव परत एकदा घेताना अंगावर शहारेच आले.

त्यांना वेगवेगळे अनुभव मिळत होते. ज्युलिया व डेल्मन, निमिशा व विघ्नेश मग गटागटाने फिरू लागले. हा नवा प्रदेश येथील नवे वातावरण सगळेच कसे अद्भुत वाटत होते. डॉ. विश्वासनी त्यांना मोकळे फिरण्याची सूट दिली होतीच. पण काय नवीन माहिती गोळा करायची. पेंगिनचे प्रजजन, त्यांची पिले यांवर संशोधन. जमिनीचे स्तर, तेथील वातावरण असे विषयच वाटून दिले त्यांनी. डॉक्टरांचा नव्या पिढीवर खूप विश्वास. त्यांचे नावच विश्वास होते ना. डॉ. विश्वास मात्र त्यांच्याशी दर अर्ध्या तासाने संपर्क साधत. त्यांना धोका होऊ नये, म्हणून

सतत लक्ष ठेवून होते. पूर्वीचे घातक अनुभव त्यांच्या गाडिशी होतेच. त्याचा त्रास नव्या लोकांना होऊ नये, असा त्यांचा प्रयत्न असे. अंटाकिंटिका केंद्रावरही अॅनलॉईन, हॉटलाईनची सोय करण्यात आली होती. लॅपटॉप व मोबाईलमधील संगणकही होतेच. त्याद्वारे सतत माहिती संकलित केली जाई. केंद्रातील अधिकारी नव्या नव्या माहितीच्या सीडीजही लगेच तयार करीत. त्यामुळे माहिती हरविण्याचा संभव नसे. शिवाय सॅटेलाईटमुळे ही माहिती मुख्य केंद्रात गोव्याला व दिल्लीलाही पाठवली जायची. आता माहिती नष्ट होण्याचा संभव कमी होता. तरीही कधी कधी खराब हवामानामुळे सॅटेलाईट चालतच नसत. तेव्हा मात्र तारांबळ उडे. त्यांच्या नव्या नव्या यंत्रणाही कधी कुचकापी ठरत. त्यांना त्यासाठी खूपच सावध राहावे लागत असे. विज्ञान केंद्राकडून त्यांना तंत्रज्ञान व वैज्ञानिक सुविधा पुरविल्या जात होत्या. हवामान खात्याशीही सतत संपर्क असेच त्यामुळे या खराब हवामानाची माहिती तात्काळ मिळे. परवा आलेल्या सुनामीची लागण अंटाकिंटिकालाही लागली होती. हवामानाच्या बदलाची, वातावरणाच्या बदलाशी काय संबंध, प्राणी व पक्षी हे बदल कसे जाणतात, याविषयीही संशोधन करण्यात येत होते, या केंद्रात.

ज्युलियाच्या किंचाळण्याने डेल्मन एकदम दचकलाच. निव्याशार पाण्याच्या डबक्यात पाय सोडून बसलेल्या ज्युलियाला एकदम काय झाले ते त्याला कळेना. त्याने तिच्या खांद्यावर हात ठेवला पण त्यालाही धक्का बसला. त्याचा हात वरच्यावरच राहिला आणि ज्युलिया खाली घसरली होती. तिचा पाय खोल खोल रुतत होता. एकदम भानावर येऊन त्याने तिला वर ओढण्याचा प्रयत्न केला. त्याने प्रसंगावधान राखून तातडीने डॉ. विश्वास यांना फोन केला. त्यांना सविस्तर सांगितले, ज्युलिया संकटात सापडल्याचे. ते ताबडतोब आपल्या सहकाऱ्यांसह काही यंत्रे घेऊन तेथे पोचले. तोवर ज्युलिया गुडघ्यापर्यंत खाली रुतलेली होती. तिच्या चेहन्यावर भीतीचे चित्र स्पष्ट उमटलेले होते. ती घाबरन गेल्याने आता तर ती किंचाळण्याच्या मनस्थितीतही नव्हती. तिने पांढऱ्याफटक चेहन्याने दीन व असहायतेने डॉक्टरांकडे पाहिले. त्यांनी तिला डोळ्यांनीच धीर दिला. घाबरू नकोस पाचच मिनिटात तुझी सुटका होईल. त्यांनी ताबडतोब यंत्रणा कामाला लावली. यंत्रांनी तिच्याभोवीतीची बर्फाची जमीन खोदली. उष्ण हवेचा फवारा सोडून घटू होऊ लागलेले बर्फ वितळवून तिला बाहेर काढले. तिला काहीच कळत नव्हते. ती अजूनही भानावर नव्हतीच. डॉ. विश्वास यांच्या सूचनेनुसार डेल्मनने तिला हात देऊन जवळ जवळ उचलूनच केंद्राकडे हलविले. तेथे बेडवर तिच्या भोवती हीटर लावण्यात आला. गोठलेले पाय, त्यातील संवेदना व वेदनाही ती विसरली होती.

हळूहळू शुद्धीवर येत तिने आजूबाजूला पाहिले. डॉ. विश्वास हसत होते. डेल्मनही आता सुखावला होता. त्याच्या चेहन्यावरील काळजीचे वलय दूर झाले होते. झळूकाय झाले होते मला? मी इथे कशी पोचले? फस्तिने विचारले. डेल्मनने तिला विश्रांती घे, म्हणून खुणावले. झळूकालचा हा काय प्रकार आहे डॉक्टर, मफज्युलिया व डेल्मनसह निमिशा व विघ्नेशने एकदमच विचारले. त्याचे काय होते. जगमीनीतील व आजूबाजूचे तापमान एकदम कमी होते. त्यामुळे वितळलेले पाणी पुन्हा बर्फात रुपांतरित होते. त्यामुळे कधी कधी असे घडते. अशा वेळी तेथील तापमान थोडे वाढविले की धोका टळू शकतो. डेल्मनने वेळीच कळविले म्हणून बरे झाले, नाहीतर अनर्थ घडला असता. पाणी गोठण्यास सुरुवातच झाली होती. आणखी काही वेळाने मात्र तापमान एकदमच कमी झाले असते. हे ऐकताच सगळ्यांचे चेहरेच भीतीने गोठले.

त्या दिवसानंतर मात्र सगळ्येच सावध होते. त्यांना आता परतीचे वेध लागू लागले होते. नातेवाईकांची आठवण येत होती. तसा फोन संपर्क व्हिडीओ फोन होतेच. उपग्रह टेलिफोनही होतेच जवळ पण आपले गाव ते आपलेच गाव. त्यांना परतण्यास आठवडा बाकी होता. त्या दिवशी सगळे इतरत्र भटकत होते. अचानक वादळाचा आवाज आला. हे संकट काय आहे, याचा विचार करेपर्यंत ते जवळही येऊन ठेपले. वाळवंटात वादळात वाळू उडावी तसे बर्फतुषार उडत होते. डॉ. विश्वास यांना या संकटाची कल्पना आली. त्यांनी ताबडतोब सगळ्यांना केंद्रात परत येण्यास सांगितले. कसेबसे सर्वजण केंद्रात आले. तोवर वादळाने उग्र रूप धारण केले होते. हे काय नवे संकट, असा प्रश्न नवोदितांना पडला. त्याही परिस्थितीत डॉ. विश्वास शांत चित्ताने काम करीत होते. उपग्रह यंत्रणा व संपर्क यंत्रणा फेल होण्यापूर्वीच त्यांनी मुख्य केंद्राला या नव्या संकटाची कल्पना दिली. पाचच मिनिटात सर्वत्र काळोख दाटला. तत्पूर्वीच सर्व दारे खिडक्या बंद करून डॉक्टरांनी केंद्र हवाबंद केले होते. त्यांनी सर्व सहकाऱ्यांना सावध राहायला सांगितले. खिडिकीचा पडवा दूर करून त्यांनी काचेतून पाहिले तर सर्व केंद्राभोवती बर्फाचे ढीग साठले होते. केंद्राला सगळीकडून हातदे बसत होते. यंत्रणा बंद पडल्या. नव्या संशोधकांच्या हृदयाचे ठोके वाढत होते. डॉ. विश्वास मात्र वादळ थांबण्याची वाट पाहत होते. वादळ थांबताच त्यांनी काय करायचे हे ठरवून ठेवले होते. त्यांनी सर्वांना सामान आवरून तयारीत राहायला सांगितले. आता परत निघायला हवे. नाहीतर केंद्र सहा महिने गोठून राहणार होते. दोन तासात धोक्याचे अंतर पार करायला हवे, असेत्यांनी कसानाला सांगून ठेवले तो तयारीतच होता.

बाहेर वादळ थांबले तसे डॉक्टरांच्या मनातील वादळ अधिक वेगाने सुरु झाले. त्यांनी ताबडतोब हीटर यंत्रणेची चाचणी केली. सुदैवाने ती चालू होती. त्यानी हीटर लावून बाहेरचा बर्फ वितळवायला सुरवात केली. दहा मिनिटात बाहेरचे दिसू लागले. तसे डॉक्टरांनी सर्वांना आवश्यक यंत्रसामग्रीसह बाहेर निघायला सांगितले. सर्वजण जीव मुठीत घेऊन निघाले. कसान जहाजाकडे आला तर जहाजावरही बर्फ साठला होता. सर्वांनी लगेच कामाला लागून डेकवरील बर्फ बाहेर फेकला. डॉक्टरांनी हीटर यंत्रणेच्या साह्याने साठलेल्या बर्फाचे पाणी करण्यास सुरवात केली. हीटर यंत्रणेने जहाजाच्या आजूबाजूला मार्ग तयार क्ररण्यात येत होता. बाहेरचे तापमान तसे दोन तीन अंशावर होते. त्यामुळे खाली पाणी होते नव्याने पडलेला बर्फाचे पाणी करण्यात डॉक्टर यशस्वी झाले. आणि जहाज परतीच्या मार्गाला निघाले.

ही मोहीम म्हणजे अंत पाहणारी, अंत दाखवणारी ठरली होती. तसे डॉक्टर म्हणाले यावेळची मोहीम अंटाकिर्टका नव्हती तर अंतार्तिका होती. जहाज वास्कोकडे निघाले. केंद्रापासून दहा किलोमीटर आल्यावर मग समुद्र कसा शांत दिसत होता. जणू काही झालेच नव्हते. सर्वत्र कसे निळे आकाश आणि ते प्रतिबिंबित झालेले निळे निळे पाणी. पुन्हा केंद्राच्या परिसरातच खराब हवामानाचा इशारा मिळाला. बर्फाचा पाऊसच नव्हे तर गारांचा वर्षाव व्हावा तसेच बर्फाचे मोठे गोळेच अंटाकिर्टकावर पडताना दिसत होते. केंद्र आता बर्फने झाकून गेले होते. संगणकावरील नकाशावर आता केंद्राच्या जागी बर्फाचा डोंगरच दिसत होता. ज्युलिया, डेल्मन, विघ्नेश व निमिशा अवाईक होऊन निसर्गाचा हा अंतार्तिक खेळ पाहत होते.

- प्रकाश रामचंद्र क्षीरसागर, ताळगाव गोवा.